

OLE RADIKAALNE!

Kui Te soovite hästitoimivat väarikate kodanikega Eesti Vabariiki, et järeltulevatel põlvedel oleks põhjus meid armastada, siis nende kaante vahelt leiate Eestimaalaste Radikaalse Erakonna eesmärgid, programmilised seisukohad ja arusaamise sellest, millised põhimõttelised muudatused tuleb Eesti Vabariigis ellu viia, et tagada eestlaste jätkusuutlikkus ajalooliselt määratletud maa-alal.

Sissejuhatus.

Eesti Vabariigi seniste poliitiliste juhtjõudude tegevus on olnud riiklikult tähtsates eluvaldkondades vale ning täna seab poliitiline, sotsiaalne ja majanduslik surutis otseselt ohtu eestlaste jätkusuutlikkuse oma riigis.

Rahvuse säilimise eeldus on terviklik ühiskond ja riik, mille eelistus on rahva enamuse taotlused. Jutt jääb jutuks ja hääbub kui ühesuguste maailmavaadetega inimesed ei koonu ega asu jõuliselt ja otsustuskindlalt ellu viima oma maailmapildile vastavat elukorraldust.

Me peame ühte hoidma, neelama alla oma isekuse ning radikaalselt vältima kunstlikku, demagoogilist ja ebaloogilist riigi arengus. Meie nõudmiste ja tegevuse aluseks olgu eluliselt olulised loodus- ja ühiskondliku arengu seaduspärasused.

Seaduslike radikaalsete muutuste teostamiseks ei piisa rahvaliikumisest ega ühiskondlike organisatsioonide tegevusest, radikaalseteks muutusteks on vaja rahva enamusele toetuvat poliitilist jõudu – erakonda -, kes suudab kavandatud eesmärgid ka ellu viia.

Eestimaalaste Radikaalne Erakond seab end vastu senisele Eesti Vabariigi arengusuunale, me tahame teistsugust riiki! Me koondame võimekad inimesed, anname ettevalmistuse programmiliste eesmärkide selgitamiseks ning tegusa ellusuhtumisega inimeste ühendamiseks.

Erakonda esindab volitatud eeskõneleja, kes esitab nii programmilisi-, juhatuse-, kui ka päevapoliitilisi seisukohti.

ERE programmilised seisukohad on omavahel lahutamatult seotud ning seisukohtade rühmitamine peatükkideks on tinglik - ükski ei seisa lahus teistest, vaid on osake tervikust.

Lähtudes ERE programmiliste seisukohtade põhimõtetest kavandame liikmete ühistööga oma tegevuse alused.

Teie ettepanekuid ootame:

ERE, Jaama 1a, Tallinn 11615,
tel. 6 555 077,
E-mail radikaalid@hotmail.ee.

Milline oli meie riik aastal 2003?

<u>Rahvastik</u>	<u>Eestlasi</u>	<u>Loomulik iive</u>
1989 -		5782
1990 - 1 570 599		2773
1991 - 1 567 749		- 302
1992 - 1 554 878		-2088
1993 - 1 511 303		-6033
1994 - 1 476 952		-8036
1995 - 1 448 075		-7319
1996 - 1 425 192		-5778
1997 - 1 405 996		-5995
1998 - 1 393 074		-7278
1999 - 1 379 237		-6022
2000 - 1 372 071	935 884	-5336
2001 - 1 366 959	933 203	-5884
2002 - 1 361 242	930 033	-5354
2003 - 1 354 193		

2003.a.

- oli Eestis **582 089** leibkonda, leibkonnas on keskmiselt **2,4** liiget.
- talvel külmus ainuüksi Tallinnas kolme kuuga surnuks **203** inimest.
- ~**200 000** perekonda on raskustes tüüri tasumisega. 2004. aastal ennustatakse seoses kütte ja elektri hinna tõusuga selle arvu kasvu ~**250 000** perekonnale (~600 000 inimest ehk peaaegu pool elanikkonnast).
- Laenu- või järelmaksukohustus on 35% peredest, eluasemelaen 13% ning tarbimislaen või järelmaks 17%.

**Aasta jooksul arvele võetud, % sündinutest
vanemliku hoolitsuseta lapsed:**

1995 – 1 134	8,4
1996 – 1 044	7,9
1997 – 1 495	11,9
1998 – 1 671	13,7
1999 – 1 752	14,1
2000 – 1 227	9,4
2001 – 1 225	9,7
2002 – 1 249	9,6

Kuritegude arv: 1000 inimese kohta

1995 – 39 570	27,3
1996 – 35 411	24,8
1997 – 40 972	29,1
1998 – 45 721	32,8
1999 – 51 539	37,4
2000 – 57 799	42,1
2001 – 58 497	42,8
2002 – 53 293*	39,2*

*2002.a. muudeti Karistusseadustikuga kuritegude liigitust.

“Keskmisest” palgast.

2002.a. oli Eestis kokku 57 183 ettevõtet .

“Keskmist” palka...

...ei mõjuta ettevõtted, kus on:	arvutatakse ettevõtete järgi, kus on:
alla 10 töötaja 49 484	50 - 249 töötajat 1 157
10-49 töötajat 6 386	üle 250 töötaja 156
Kokku: 55 870 = 97,7%	1313 = 2,3%

2003. aastal avaldatud uuring

“Eluaseme kättesaadavus riskirühmades” väidab:

- 0,3 %** elanikkonnast (~ 3500) on kodutud, neist enamik 50 - 60 aastased mehed.
- 1,2%** leibkondadest (~6000) elab tingimustes, mis ei vasta minimaalsele eluasemestandardile.
- 7%** leibkondadest hindas oma majanduslikku olukorda väga halvaks, väites, et raha ei jätku isegi hädavajaliku toidu jaoks. Nende leibkonnaliikme kuukeskmise netosissetulek oli 1080 krooni.
- 8,2%** leibkondadest elas kehvades, s.o. suurte ja oluliste puudustega eluruumides
- 13%** leibkondadel puudub eluruumis ka külm vesi. Nendes tingimustes elab ligikaudu 21 000 last.
- 18 %** elanikkonnast (244 000 inimest) elab allpool rahvusvaheliselt võrreldavat suhtelist vaesuspiiri 1730 krooni.
- 23%** (~331 000 leibkonda) elab allpool absoluutset vaesuspiiri*.
- 23,3 %** (~130 000 leibkonnal) puuduvad pesemisvõimalused, käimla asub õues.
- 25,8%** (ca 150 000 leibkonda) jagab eluruume või kööki. teise leibkonnaga
- 24,6%** ei olnud sooja vett.
- 26,1%** puudus võimalus kasutada vannituba või dušši.
- 30%** üle 30-aastastest elab koos vanemate või teise leibkonnaga, üürikorterid on hinna poolest vastuvõetavad vaid vähesele osale elanikkonnast.
- 34%** lastest elab allpool absoluutset vaesuspiiri.

* absoluutne vaesuspiir oli 2003. aastal 1593 krooni pereliikmele kuus.

ERE programmilised seisukohad.

I ERE tegevuse põhieesmärgid

1. Tagada eestlaste jätkusuutlikkus ajalooliselt määratletud maa-alal.
2. Luua pikaajalise arengukavaga Eesti Vabariik, mille otsene ja esmane ülesanne on tagada eestimaalaste turvalisus ja väärikad elutingimused ning mille põhialuseks on rahva eelistused.
3. Taastada Eesti Vabariigi tegevus kodanikele eluliselt tähtsates valdkondades.

II Eesti Vabariik

1. Riik kui rahva tahte väljendus ning ühiskondlike suhete korraldamise vahend peab kindlustama eluliselt oluliste avalik-õiguslike teenuste kättesaadavuse kõigile kodanikele.
2. Esindusorganitesse valitud kodanikud seotakse mandaadiga. Valimissüsteemi muudetakse nii, et oleks selge, kes keda valis ning nähakse ette saadikute tagasikutsumise kord. Riigikogu koosseisu vähendatakse oluliselt. Esindusorganitesse kandideerida soovivatele kodanikele kehtestatakse kõrgendatud nõudmised.
3. Avaliku sektori töötajate tasustamine viiakse vastavusse töötaja vajalikkuse ja ühiskonna arengusse antava tööpanusega.
4. Riigi- ja kohaliku omavalitsuse haldusalasse kuuluvate asutuste mõtestatud tegevuse hindamiseks määratletakse kriteeriumid ja kehtestatakse nende rakendamise kord.
5. Avaliku sektori, ka kohalike omavalitsuste, vahendite kasutamise seaduslikkust ja tulemuslikkust jälgib Riigikontroll.

6. Erakondade rahastamine riigieelarvest ja juriidiliste isikute poolt lõpetatakse. Erakondade sissetulekuallikaks tohivad olla liikmemaksud ja füüsiliste isikute vabatahtlikud annetused, millelt on tasutud nõutavad maksud Eesti Vabariigi eelarvesse. Erakonnale tehtavate annetuste suurused ja annetajate andmed on avalikud.
7. Elanike elukorralduslike toimingute hõlbustamiseks ja riigi otstarbekamaks majandamiseks viiakse lõpule haldusreform ning korraldatakse ümber valimispiirkonnad.
8. Esmatasandi esindusorgan on Maakogu (Maakonna Volikogu), kes valib maavanema. Maavanem korraldab konkursi korras valitud ametnike tööd valdades ja linnades. Maavalitsused ja kohalike omavalitsuste volikogud kaotatakse.

III Kodanikud

Eesti Vabariigi kodanik on Eesti Vabariigi suurim väärtus. Eesti Vabariigi kodaniku jaoks on suurim väärtus Eesti Vabariik.

1. Kodanike väärikate elutingimuste kindlustamiseks kehtestatakse riiklikud tagatismäärad.
2. Tagatakse riiklik arstiabi ning määratletakse riiklikud tervishoiustandardid.
3. Riigi vabade maade arvelt eraldatakse lastega peredele ja sundüürnikele krunt isikliku eluaseme ehituseks. Riik tagab uute eluasemete kommunikatsioonid. Krundid on kodanike vahel vabalt võõrandatavad.
4. Luuakse riiklik koolieelsete lasteasutuste võrgustik, kus vajadusel tagatakse ka õhoid rinnalastele.
5. Koolieelne õpetus seotakse põhikooli esimesse klassi astujale esitatavate nõudmistega.

6. Hariduse ülesanne on laia silmaringiga, erialaste süvateadmistega kodanike kasvatamine. Vajalike teadmiste õpetamise kõrval suunatakse tähelepanu inimese analüüsi- ja sünteesivõime ning eetilisi-kõlbliste isikuomaduste arendamisele, mis tuginevad kodaniku(ja riigi)õpetusel.
7. Luuakse kasvatusliku rõhuasetusega internaatkoolid, mis annavad lisaks põhiharidusele igakülgeid oskusi kriisiolukordade lahendamiseks erinevates eluvaldkondades.
8. Riikliku tasuta hariduse omandamine lõpeb inimese täisealiseks saamise aastal kohustuslike riigeksamitega, mis määravad tema haridustaseme. Toetatakse üleriigilise koolivõrgustiku laiendamist. Erakoolid konkureerivad riiklike õppeasutustega üldistel alustel.
9. Koolides ei õpetata kohustuslikult aineid, mis piiravad põhiseaduses sätestatud isikuvabadusi.
10. Kõikides eluvaldkondades tagatakse usuvabadus. Ühelgi usulisel ühendusel ei ole riigis eeliseid ja ta ei tohi kasutada poliitilist võimu. Kedagi ei tohi sundida osalema usulistes kombetalitustes. Riik ja ta organid hoiduvad usulise õppe läbiviimisest ja muudest usulistest tegevustest.
11. Pensioniealised töövõimelised isikud, kellel on täielik tööstaaž, vabastatakse töötamise korral sotsiaalmaksust, töötaval pensionäril säilib täispension.
12. Riik tagab pensioniealiste ja töö- või õpivõimetute kodanike toimetuleku. Sotsiaalselt vähemsuutlikke kodanikke esindab vajadusel sotsiaaltöötaja.

IV Majandus

Majanduse planeerimisel ja arendamisel lähtutakse põhimõttest, et riik suudab välise abita rahuldada kodanike elulisi põhivajadusi, säilida ja areneda ka kunstlikult tekitatud majanduslikus ja poliitilises eraldatuses.

1. Tagatakse siseriiklike eluliselt tähtsate tootmisharude, ka põllumajanduse konkurentsivõime maailmas.
2. Luuakse toimiv riigireserv.
3. Riiklike ja kohalike eelarvete vahendid ning pensionifondid asuvad Eesti Pangas. Olulisele kohale seatakse konkureerimine erapankadega, eesmärgiga osutada Eesti Panga klientidele kõiki teenuseid soodsaima hinnaga.
4. Avaliku halduse asutuse eelarve koostaja kaitseb kavandatud eelarvelisi kulutusi kõrgemalseisva organi moodustatud sõltumatu komisjoni ees.
5. Alkoholiaktsiisist, tubakaaktsiisist, hasartmängumaksust ja trahvidest laekuvaid summasid käsitletakse riigieelarves sihtotstarbeliste täiendavate summadena hariduse ja spordi edendamiseks.
6. Tööstuse ja avaliku halduse spetsialistide ettevalmistamiseks luuakse riiklikult tasakaalustatud kord ja eraldatakse vahendid. Riigieelarveliste õppekohtade jaotus ja arv viiakse vastavusse ühiskonna vajadustega. Riigieelarvelistel kohtadel hariduse saanud peavad teatava aja töötama õpitud erialal, et õigustada neile tehtud riigipoolseid kulutusi.
7. Oluliste riigiülesannete terviklik delegeerimine erasektorile lõpetatakse. Riik kehtestab avalik-õiguslikes valdkondades nõudestandardi ja osaleb võrdses konkurentsisis ühe teenusepakkujana.

V Loodushoid

1. ERE eesmärk on tagada kõigi kohalike liikide säilimine loomulikes elutingimustes.
2. Teave loodusvarade olemasolu, hulga ja kasutamise kohta on avalik.
3. Eesti Vabariigi loodusvarasid kasutatakse nende taasteket arvestades.
4. Energeetikas võetakse eeliskasutusele loodussõbralikud tootmisviisid, mille arendamine tagatakse saastemaksudega.
5. Keskkonnaküsimused reguleeritakse ühtses "Keskkonnaseadustikus".

VI Riigikaitse

Riigikaitse on kogu rahva igakülgne ja alaline kooskõlastatud tegevus edasikestmise tagamisel, riiki ja rahvast ohustavate kriiside vältimisel ja lahendamisel.

1. Eesti Vabariigi julgeoleku alus on tema kodanike tahe elada Eesti Vabariigi seaduste ja tavade järgi.
2. Ajateenistus Eesti Vabariigi kaitsejõududes on kodanikutruuduse kinnitus.
3. Kaitseliidu ülesanne on vabatahtlike ettevalmistus ning nende tegevuse juhtimine ja organiseerimine kriisiolukordades.
4. Eesti Vabariigi kodanikule võib riik usaldada relva.

Mõttearendusi programmilistele seisukohtadele.

I ERE tegevuse põhieesmärgid

Inimese ellujäämise riigis tagavad eluliselt tähtsad valdkonnad. Küsimus on, kas peaksime piirduma vaid põhivajaduste rahuldamisega - toit, kehakate, eluruum, arstiabi - või peaksid elulised valdkonnad hõlmama ka inimese vaimse arenguga seotud valdkondi.

Põhiseadust lugedes võiksime esimesel juhul piirduda § 16 (Igäühel on õigus elule. /---/) laiema tõlgendusega, teisel juhul aga enam arvestama põhiseaduse 2. peatükis nimetatud õigusi ja vabadusi.

Et põhiseaduses saavad olla nimetatud vaid need õigused ja vabadused, mille tagamises riigi kui vahendi abil on kodanikud ühiselt kokku leppinud (vt. ka III peatüki alguskommentaari), on loomulik, et riik ka täidab nimetatud ülesandeid ja ei delegeeri neid täiel määral teistele isikutele.

Viimasel juhul loobuks riik oma kohustusest tagada kodanikele nende õigused ja lakkaks tegelikult olemast.

II Eesti Vabariik

Salajasi valimisi peetakse demokraatlikeks ehkki nad on kaasa aidanud poliitilise vastutamatus tekele. Kui pole tuvastatav, kes keda valis, ei saa ka valitud isikliku valija ees vastutama panna.

Selgusetu on ka, miks peaks valimas käinud kodanik demokraatlikus ühiskonnas häbenema oma valikut? Muutes valimiste korda saame luua ka saadiku tegelikult kehtiva vastutuse oma valijate ees, sidudes saadikud mandaadiga.

Riigikogu praeguse koosseisu suurus pärineb ajast, kui Riigikogusse kandideeriti isikuvalimiste kaudu ja võitjaks osutusid need, kes said valimistel rohkem hääli.

Parlamendikoosseisu vähendamisega tõstetakse kandideerijate taset ja valituks osutunute töövõimekust.

Riigikogu koosseisu vähendamine paneb aluse ametnikkonna vähendamisele tervikuna (vt. ka II peatüki punktid 3 ja 4) ning võimaldab raha otstarbekamat paigutust kodanike eluliselt tähtsate vajaduste rahuldamiseks.

Üles seatavatele kandidaatidele korraldatakse enne kandideerimist IQ test ning võimaldatakse koolitus, mille

järel kandidaadid sooritavad riiklikule eksamikomisjonile eksamid Eesti Vabariigi seadusandlike aktide tundmisest, riigikeelsest eneseväljendusoskusest, filosoofiast, võõrkeelest ning muudest tulevase riigitöö jaoks vajalikest distsipliinidest.

Koolituse ja eksamitega seotud kulutused kannaks loomulikult kandidaadi esitaja, kes seejärel võib kuluka valimiskampaania asemel avalikustada avalik-õiguslikus meedias oma kandidaadi IQ, elulookirjelduse ning riikliku eksamikomisjoni kinnitusega hinnetelehe.

Iga avalik teenistuja peab ka tegelikkuses olema vajalik. Vajalik on ta siis, kui talle on võimalik täitmiseks anda avaliku halduse ülesandeid mille täitmine sisustab kogu tema ametlikult kehtestatud tööaja.

Alles siis, kui on erapooletult hinnatud iga teenistuja tegelikku vajadust ja väärtust ning viidud teenistujate arv vastavusse vajadustega, on võimalik kehtestada ka teenistujate tasustamise kord (vt. II peatüki punkt 3).

Riik ja kohalik omavalitsus ei ole olemuslikult eraldiseisvad üksused, kuna nad mõlemad täidavad põhiseadusega kokkulepitud ülesandeid kõigi kodanike nimel ja volitusel.

Ometi on kohalike omavalitsuste kontroll Riigikontrolli poolt äärmiselt piiratud. Samuti ei kontrolli Riigikontroll äriühinguid, milles riik on vähemusosanik või -aktsionär. See näitab mitmetes valdkondades sissekavandatud korruptsiooniohtu.

Vaadates seda punkti koos II peatüki punktiga 8 näeme, et tulevikus on selline kontroll ka palju hõlpsam, sest kohalike omavalitsuste arv kahaneb märkimisväärselt. Riigikontrolli enda kui riigiasutuse tegevus rajatakse samuti II peatüki punktides 3 ja 4 nimetatud põhimõtetele.

1. jaanuarist 2004 lõpetati erakondade rahastamine juriidiliste isikute poolt, kuid selle kompenseerimiseks kolmekordistati erakondade rahastamist riigieelarvest - seniselt 20 miljonilt kroonilt 60 miljoni kroonini aastas. Erakondade senine ebakindel rahastamine, kus selleks, et raha saada, tuli kellelegi meele järele olla, muutus nüüd palju stabiilsemaks - igal juhul maksab maksumaksja valitsevatele erakondadele kinni nende aetava poliitika, meeldigu see talle või mitte.

Selgusetu on, miks peab erakondi rahastama riigieelarvest kui erakond "toodab ja müüb" oma ideoloogiat ja tema edu sõltub sellest, kui hästi ta suudab oma tegevusega esindada kodanike arusaamu riigi arengust.

Erakonda, kellel pole pakkuda kodanikele sobivat ideoloogiat, ei pea kunstlikult elus hoidma.

Mis te arvate, miks peab erakonna eelarve ulatuma kümnetesse miljonitesse kroonidesse? Mida selle rahaga tehakse? Keda sellega üleval peetakse?

Kaotades erakondade rahastamise juriidiliste isikute poolt ja riigieelarvevahenditest suudame hoiduda erakondade valimiseelsetest priiskavatest lauskampaaniatest ning vahendite piiramise läbi asendada need asjalikumate diskussioonidega riigi arengu teemadel.

Valimisi ei pea võitma see, kellel on rohkem raha, vaid see, kellel on kodanike jaoks sobivaim ideoloogia.

Oluline on, et füüsiliste isikute annetustelt oleksid tasutud nõutavad maksud Eesti Vabariigi eelarvesse. See võimaldab ühelt poolt vältida n-ö musta raha kantimise erakondadele ja teisalt vähendada välisloetusi, mille puhul ei pruugi annetajad olla huvitatud Eesti kodanike huvide eest seismisest.

Eestis oli Siseministeeriumi andmetel 2004. a alguse seisuga 241 kohalikku omavalitsust. Igähes oma pisisparlament kohaliku omavalitsuse volikogu näol, kelle pädevuses on suur hulk õigusloomelisi ülesandeid. Kuid milleks peaks igas vallas ja linnas kehtima eraldi kaevetööde eeskiri või koerte-kasside pidamise eeskiri? Selline lahendus on ebapraktiline, kallid ja kodanike huvidele mittevastav, sest kui tõesti iga vald kehtestaks täiesti erineva regulatsiooniga õigusakte, siis kuidas suudaksime neid kõiki teada, sõites näiteks Tallinnast Obinitsasse ja läbides seega mitu erineva kohaliku õigussüsteemiga omavalitsusala?

Kohalike omavalitsuste volikogud on praegu vaid mõnusa äraolemise koht suurele hulgale erakondade liikmetele. Haldusreformist rääkides tuleb teha palju radikaalsemaid muudatusi kui üksikute valdade ühendamine.

Inimeste igapäevaste probleemide lahendamiseks kohtadel tegelevad valdade ja linnade ametnikud, mitte volikogude liikmed. Samas arvestatakse ametnike tegevuse võimalikul ümberkorraldamisel II peatüki punktis 7 nimetatud eesmärgiga.

III Kodanikud

Me kõik täidame oma elus mitmeid rolle. Me oleme näiteks sõbrad, pereisad ja -emad, kolleegid.

Igas rollis väärtustame me erinevaid asju, et neid nimetusi auga kanda. Ei saa ju olla korralik pereisa või -ema see, kelle jaoks perekond ei ole suurim väärtus.

Samasugune on lugu kodanikuks olemisega, mida iseloomustavad inimese õigused ja kohustused, mis loovad suhte inimese kui kodaniku ja riigi kui tema tahtväljenduse vahel.

Olulisematena võib nimetada õigust ja kohustust valida, õigust olla valitud ja riigikaitsekohustust ehk riigitruuduse väljendust.

Just kodanikud saavad tagada riigi ja tema elanikkonna püsijäämise ja jätkusuutlikkuse. Seega on kodanikukäsitlus ERE põhimõtete keskmes - tegevuse põhimõtted kõigis eluvaldkondades lähtuvad kodanikust ja riiklikest tagatistest, mille läbi saavutatakse I peatükis toodud põhieesmärgid.

Kuidas võib kodaniku nimetust kanda see, kes ei soovi täita oma kodanikukohust riigi arenguks vajalike oluliste küsimuste lahendamisel ja tunneb uhkust, et ta ei ole veel kordagi valimas käinud, rääkimata osalemisest euroreferendumil? Kas ei vääri just tema "halli passi"?

Ometi on kogu kaasaegne kodakondsuse käsitlus hoopis teistsugune. Kodanikuks olemist peetakse justkui inimõiguseks ning kodanikuõigusi antakse ka neile, kes sellest riigist sugugi hoolida ei pruugi. Nii võimegi end leida olukorrast, kus hoolimata passikaante värvist valitsevad need, kes siin riigis vaid oma era- või ärihuve esindavad.

Kuigi kommenteeritavas punktis on kodaniku ja riiki nimetatud eraldi, ei ole neid võimalik lahutada. Riiki võiks lihtsustatult määratleda kui tema kodanike omavahelist kokkulepet anda teatavate ühiskondlike ülesannete täitmine kindlale isikutegrupile. Riik kui kodanike ühine elukorraldus peab seisma kodanike selliste huvide eest, milles nad üksinda või väikeste rühmadena hätta võiksid jääda.

Seega kaasnevad kodaniku õiguste ja kohustustega riigi õigused ja kohustused, sest riik kui kodanike kokkuleppele tuginev elukorraldus kannab kõigi kodanike õigusi ja kohustusi tervikus ning seega on riigi kohuseks ja iga kodaniku õigusparaseks

ootuseks, et kõik kodanikud oma kohustusi täidaks ja seeläbi võiksid kasutada oma kodanikuõigusi.

Nii haakuvad iga kodaniku õigused ja kohustused teiste kodanike õiguste ja kohustustega mille läbi luuakse riigi õigused ja kohustused.

Õigus osaleda riigi juhtimises ja teisalt kohustus riiki kaitsta iseloomustavad täiuslikku kodanikku riigi seisukohast - kodanikule võib kindel olla.

Kodanik oma õiguste ja kohustuste kandjana annab kindlustunde, et temale võib usaldada riigi juhtimise ning temalt eeldatakse riigi ja kaaskodanike hüvanguks tegutsemist.

Riigikaitse on igapäevane normaalne tegevus riigi juhtimisel (vt. VI peatükk). Seega on riigikaitsekohustus selgelt seotud õigusega riiki juhtida - riigikaitsekohustus tähendab kodaniku valmisolekut oma tegude eest vastutada.

Võib tunduda, et “riiklikud tagatismäärad kodanike väärikate elutingimuste kindlustamiseks” kehtivad ka praegu - kehtestatud on miinimumpalk, “absoluutne vaesuspiir”, “toidukorvi maksumus”, “suhteline vaesuspiir”, toimetulekutoetus, eluasemekompensatsioon...Looming tingimused, kus iga kodanik annab ausalt oma panuse riigi arengule ja kus riik välistab kodaniku abituse ükskõik millises eluvaldkonnas.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 18 sätestab: "Kedagi ei tohi /---/ väärikust alandavalt kohelda /---/". Eelkõige, et kodanik ei peaks jooksma ametnike vahet kauplemaks välja veel 100 krooni elatusraha.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 28 lõikes 1 sätestatakse: "Igaühel on õigus tervise kaitsele." See säte ei erista neid, kellel on raha tervise eest maksta elik “osta tervishoiuteenust” neist, kellel seda võimalust pole.

Erastamise tulemusena oleme jõudnud olukorda, kus arstiabi soovija peab kinni maksma eraõiguslike juriidiliste isikute põhikasumit, saamaks arstiabi vastavalt oma rahakotile.

- Kõrgema etapi raviasutused taasriigistatakse sotsiaalministeeriumi alluvusse.
- Riiklik Haigekassa allutatakse riigikassale raviteenustele suunatavate vahendite haldamise osakonnana.
- Raviteenuste hindade koostamisel ja väljatöötamisel kasutatakse lisaks erialaseltsidele ka sõltumatuid eksperte.

- Raviteenuste hindade kinnitamine määratakse sotsiaalministeeriumi kompetentsi.
- Soodusravimite nimekirjad koostatakse arvestades erialaseltside ettepanekuid, ravipäeva maksumust ja soodusravimite nimekirja kantavate ravimite kvaliteeti.

See on otseselt seotud nii I peatüki punktiga 3, II peatüki punktiga 1 kui ka IV peatüki punktiga 7. Järeldused tee ise.

Üks keskseid põhjusi iibe vähenemisel on inimeste kindlustunde puudumine tuleviku ees ning võimatus luua oma perekonnale kodu. Maatükke antakse kinnisvaraarendajatele, ent paraku on selliste korterite hind enamikule elanikkonnast vastuvõetamatu. Kodanike ja rahva jätkusuutlikkuse eest hoolitsev riik peab tagama kõigile oma kodanikele eelkõige kodu.

Kui krundid on vabalt võõrandatavad vaid kodanike vahel, ei maksa karta nende ülesostmist kinnisvarabüroode ja -arendajate poolt. Seega, kui noor pere või sundüürnik ei soovi ise ehitada talle eraldatud krundile elumaja, võib ta krundi müüa teisele kodanikule ning saadud raha eest muretseda endale ja oma perele elamispinna.

Lasteasutute võrgustiku puudulikkus on samuti seotud iibeprobleemiga. Võime küll rääkida, et ideaalis peaks üks vanematest pikemat aega loobuma oma karjäärist ja tööst ning lapsega kodus olema, kuid tegelikkus on midagi muud - selleks, et pidada üleval suurenevat perekonda, peavad tihtipeale töötama mõlemad vanemad.

Pere toimetulekule peavad oma panuse andma ka koolieelsed lasteasutused. Seda just olukorras, kus mõlemad vanemad soovivad jätkata töölkäimist, olgu see seotud ametioskuste säilitamise või pere majanduslike riskide maandamisega.

Koolieelse õpetuse sidumine põhikooli esimesse klassi astujale esitatavate nõudmistega on seotud meie programmiliste seisukohtade III peatüki punktidega 6 - 8 ning koos moodustavad nad tervikliku haridussüsteemi aluspõhimõtted.

Koolieelses lasteasutuses omandatavad teadmised ja oskused peavad olema vastavuses esimesse klassi astumisel esitatavate nõudmistega.

Süsteem on lünklik, kui kooli astumiseks tuleb lapsel sooritada täiendavaid teste. See sunnib laste tulevikule mõtlemaid

vanemaid juba varakult koormama lapsi koolitustega, mida tegelikult esimesse klassi astudes veel vaja ei lähe.

Meie hariduse kvaliteeti näitab kõige paremini see, kuidas täiskasvanud inimesed võtavad tõe pähe kõike, mida neile räägitakse ning usuvad neid, kes kõige valjemini ja sagedamini oma seisukohti välja saavad öelda.

Vaadake, kuidas levib "hamburgerikultuur", kuidas rahvas laseb end petta reklaamist ja "arvamusliidrite" seisukohtadest, kuidas usutakse pimesi "ametlikku teavet" ning milleni on langenud meie valimispropaganda "tase". Kõik see näitab, et inimesi püütakse õpetada mitte mõtlema vaid reageerima.

Nii ei kasvatata oma riigi kodanikke, vaid aretatakse eliidile kuuluvat ja alluvat karja.

Olukorra parandamiseks on vaja süsteemi põhimõtteliselt muuta. Täna tegeletakse haridusreformi nime all ehitustegevuse ja õpilasega kaasnevate rahasummadega, aga kuhu jäävad teadmised ja oskused?

Võtame näiteks ajaloo. Koolides õpetatakse lastele vaid ametlikku ajalugu ja täpselt nii tuleb seda ka omandada. Ometi kasvatab just selline lähenemine lastest ühetaolisi inimesi. Samas on erinevaid õpikutes ja ametlikus kirjanduses kirjas olevaid ajaloosündmusi ka teisiti vaadeldud ja lausa ümberhinnatud. Analüüsi- ja sünteesivõimele aitaks kaasa, kui käsitletak erinevaid versioone ning arendataks seeläbi lastes võimet pimesi uskumise asemel ise tõde otsida.

Kasvatusliku rõhuasetusega internaatkoole, mis annavad lisaks põhiharidusele igakülgset oskused kriisiolukordade lahendamiseks erinevates eluvaldkondades ning erinevate vahenditega ei maksa segi ajada eriinternaatkoolidega, kuhu on paigutatud "plangu taha" ühiskonna poolt raskestikasvatatavateks tunnistatud lapsed.

Loodavates koolides leiavad turvalise koha ja kindlustatud arengutee nii tänavalapsed kui vähekindlustatud perede lapsed, nii hüperaktiivsed kui täiesti tavaliste perede lapsed vastavalt vanema ja lapse eesmärgikindlale kokkuleppele.

Kooli eesmärk on tagada lastele head ja mitmekülgset arengutingimused, kus lapsed saavad õppida lisaks õpikutarkusele nii võitluskunste kui lilleseadmist, nii relvakäsitlust kui viiulimängu, et neist kasvaksid tõeliselt mitmekülgsete oskuste ja huvidega igati toimetulekuvõimelised kodanikud.

Distsipliin ja eetilis-kõlbeliste väärtuste õpetamine tähendab seda, et lapsed õpivad juba varakult, kuidas erinevaid teadmisi kasutada nii, et keegi seeläbi asjatult ei kannataks. Internaatkooli lõpetanu peab ideaalis olema nii hästi arenenud, et vajadusel võib temale usaldada ka riigi juhtimise.

Põhiseaduse §-s 37 sätestatakse: "Igaühel on õigus haridusele. Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses kohustuslik ning riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta."

Kohustuslik ja tasuta haridussüsteem peab muu hulgas arvestama iga inimese eripära ja andekust. Tasuta tagatakse hariduse omandamine kuni täisealiseks saamiseni hoolimata sellest, kui kaugele on noor inimene selleks ajaks jõudnud - kas ta on suutnud omandada vaid üheksa klassi programmi või lõpetab juba ülikooli. See eeldab aineprogrammide ümberkujundamist, et võimaldada punktisüsteemi alusel omandada täiendavalt aineid vastavalt oma võimetele ning liikuda individuaalselt vastavalt oma võimetele. Noore positsiooni haridusredelil määravad kohustuslike riigieksamite tulemused.

Üha enam ja enam suletakse Eestis koole. Lisaks maakoolide sulgemisele on järg jõudnud ka linnakoolideni. Tuleb mõista, et koolide tähtsus ei ole vaid tagada hariduse kättesaadavus, vaid koolid on seotud ka kohaliku kultuuri säilitamisega.

Vahemärkus: praegu on õppemaksuta hariduse olemaolu küsitav. Kuigi otsest õppemaksu tõepoolest ei ole, nõutakse lapsevanematelt töövihikute raha maksmist. Tegemist on varjatud õppemaksuga.

Põhiseaduse §-s 40 on sätestatud: "Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus.

Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole." ning §-s 41: "Igaühel on õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele. Kedagi ei tohi sundida neid muutma."

On selge, et kohustusliku usuõpetuse sisseviimine koolides oleks põhiseadusega vastuolus. Selliste kohustuslike ainete sisseviimise vastu räägib ka põhiseaduse § 37 lõikes 3 sätestatu: "Laste hariduse valikul on otsustav sõna vanematel."

Kindlasti ei ole aga usu(ndi)õpetus ainus, mis kooliprogrammidesse tulevikus viia tahetaks. Nii näiteks on räägitud eraldi õppeaine vajadusest, kus käsitletak vaid juutide vastu II Maailmasõjas toime pandud holokausti. Miks aga peaks

rebima ühe ajaloolise sündmuste välja teiste hulgast ning seda lastele eraldi õpetatama? See meenutab pigem riiklikul tasandil toimuvat ajupesu. Selliste ainete õpetamise vastu tuleks seista ka teisel põhjusel. Nimelt ilmestab selliseid aineid tavaliselt õpetuse ühekülsus, mis samuti räägib vastu analüüsi- ja sünteesisõime arendamisele lastes.

Usuvabaduse tagamisest on Eesti riik kaugel. Igal aastal astutakse järjest uusi samme riigikiriku faktiliseks loomiseks, tegutsedes seega põhiseaduse § 40 vastaselt. Vanglates ja kaitseväes tegutsevad kaplanid. Kuigi võidakse rääkida kaplanite usulisest erapooletusest, peaks ühese vastuse sellele andma näiteks järgmise lõik Justiitsministeeriumi kodulehelt: "Vanglavaimuliku töö peaesmärk on rahuldada kinnipeetavate usulisi vajadusi ning aidata neil ühiskonda tagasi tulla. Vanglavaimuliku töö haarab kõikide Eestis registreeritud kirikute ja koguduste tegevust, st. tegemist pole ühegi konfessiooni või religioosse rühmituse propagandistliku tegevusega vanglates. Vanglakaplanid on Apostlikust Õigeusu Kirikust, Luterlikust Kirikust, Baptisti Liidust, Nelipühi Kirikust, Adventisti Kirikust."

Väljavõte kaplanaadi põhimõtetest Eesti kaitseväes: "Kaplani roll Eesti kaitseväes on viia läbi religiooni- ja moraaliõpetust ning anda kriisiolukorras sõdurile nõu."

Paraadidel kohustatakse kõiki kaitsevaelasi, hoolimata nende usutunnistusest, paljastama pea kristliku liturgia läbiviimiseks, pidulikel sündmustel loetakse kristlikke palveid, kirikutes õnnistatakse sisse kõikvõimalikke regaale, kõikjal on levinud Eestimaa nimetusena Maarjamaa, mille andis sellele maalapile Rooma paavst, õnnistades kristlike vallutajate kiritegusid. Kooliõpilasi on ohustamas kohustuslik usuõpetus.

Kõike seda tehakse vastavalt Vabariigi Valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu vahelisele ühishuvide protokollile.

Meeldetuletuseks: põhiseaduse §-s 40 on sätestatud: "Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus. Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole." ning §-s 41: "Igaühel on õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele. Kedagi ei tohi sundida neid muutma."

Vanaduspensionäride, kes terve oma töötamise aja on tasunud sotsiaalmaksu, edasi töötamise korral vabastamine sotsiaalmaksust võimaldab parandada nende olukorda tööjõuturul, sest pensionäri palkava tööandja maksukoormus väheneb.

Samas ei maksa noorematel muret tunda, et see oluliselt halvendaks nende võimalusi tööd saada. Töökohad on väga erinevad ja paljudel neist ei suuda pensionärid noorematega konkureerida ka siis, kui neile laienevad maksusoodustused. Muide, ka vastupidi.

IV Majandus

Eelmise vabariigi aegu oli mitmetes ajalehtedes ja ajakirjades loosung: „Iga sent väliskapitalile on Eesti riigi jaoks jäädavalt kadunud.“

Riik ei ole iseseisev, kui ta sõltub välisabist või kui olulised tootmisharud ja ettevõtted kuuluvad välisomanikele. Sellisel juhul on väljastpoolt alati võimalik riiki sundida vastu võtma otsuseid, mis on vastuolus tema kodanike tahtega.

Lisaks sellele, et riigis peavad mitmetes valdkondades (näiteks tervishoid, energeetika, transport) kehtima erastamispiirangud (vt. IV peatüki punkt 7), peavad olema piirangud ka väliskapitali osalusele eluliselt olulistest valdkondades. Riik peab toetama kohalikku tööstust, et tema käsutuses oleks alati materiaalsete ressursside ning tehniliste vahendite kogum, tagamaks julgeolekut ja sõltumatust, eelkõige aga elanike elutegevust kriisiolukorras.

Me ei karda "musta stsenaariumi", kuid me oleme selleks valmis. *Si vis pacem, para bellum!*

Raharinglus on majanduse mootor ning see mootor on välismaisele kapitalile kuuluvate erapankade käes. Riigi ülesannete täitmata jätmise tüüpõhjendus on väide, et riigil ei ole raha. Samas liigub kogu raha, sealhulgas riigi- ja kohalike omavalitsuste eelarveraha läbi erapankade, võimaldades neil teenida kasumit.

Riigi raha tuleb panna liikuma Eesti Panga kaudu ja enamik sellelt teenitavast kasumist kantakse riigieelarvesse riigi teiste ülesannete täitmiseks. Samuti peaks Eesti Pank võimaldama soodustingimustel laenu andmist ja kodanike raha hoiustamist riigi tagatisega, pakkudes seeläbi ka kodanike rahapaigutuses konkurentsi erapankadele.

Praegust olukorda iseloomustab hästi ka see, et riigi stabilisatsioonireservi miljardeid hoitakse välispankades, mitte Eesti Vabariigis, kuigi see võiks Eesti Pangas hoiustamise korral teenida igapäevast lisa riigieelarvesse.

Alkoholiaktsiisist, tubakaaktsiisist ja hasartmängudest laekuvaks summaks on 2004. a riigieelarvesse kavandatud 2,68 miljardit krooni. Trahvidest laekuvaid summasid selle aasta eelarves eraldi ridadena välja toodud ei ole ning nad on arvatud ministeeriumide "muude tulude" hulka. Praeguse eelarvestrateegia puhul võiks öelda, et alkohoolikud, suitsetajad, hasartmängurid ja seaduserikkujad on kõige riigitruumad kodanikud, sest nad aitavad täita riigikassat ning võimaldavad häda korral tasakaalustada riigieelarvet.

Kodanikukeskse riigi põhimõtetega vastuolus oleva tegevuse sunniviisilise piiramisega seotud summad saavad riigieelarves leida käsitlemist vaid kui "täiendavad laekumised" – ei saa ju kodanikelt nõuda taunitava käitumise laiendamist "riigieelarve viides" ja seada näiteks pensionilisa ja saavutussporti sõltuvusse alkohoolikute, hasartmängijate ja liikluseeskirjade rikkujate "tulemuslikust tegevusest" riigis.

Kodanikuväärikuse kasvuga, jääksid alkoholiaktsiisist, tubakaaktsiisist ja hasartmängudest laekuvad summad tulevikus üha väiksemaks, kahaneksid ka riigi kulutused mis on seotud nimetatud valdkondade "tegijate" ja nende tegude "tulemustega".

Lootus, et ühel hetkel ei laeku enam sentigi ei sigarettide, alkoholi ega hasartmängude müügist, samuti mitte trahvidest, on ideaal, mille poole püüelda.

Ja selleks on oluline suunata see raha haridusse ja sporti, sest just need valdkonnad aitavad mõistuse võidule. Terves kehas terve vaim!

Üha enam ülikoolilõpetanuid jääb töötuks või ei leia tööd oma erialal. Seega toimub teatavates valdkondades spetsialistide ületootmine. Hinnata tuleb riigi reaalseid vajadusi erinevate spetsialistide järele ning kasutada riigi vahendeid selleks, et igas valdkonnas koolitada just neid spetsialiste. Sellise süsteemi loomine peab tagama ka riigi kulul koolitatavale spetsialistile töökohta.

Muidugi võivad lisaks riigieelarvelistele hariduse omandajatele olla kohad ka riigieelarveväliseks õppeks, kuid neile erialadele vastavaid töökohti ei tagata.

Kui riik kulutab raha õppurile, siis on riigi ja õppuri vahelist suhet võimalik vaadelda õppelaenuga sarnase võlaõigusliku suhtena. Omandatud erialal töötava isiku puhul kustutatakse koolituseks kulutatud summa periooditi. Analoogiline süsteem

töötab õppelaenude kustutamisel, kui lõpetanu asub tööle avalikku teenistusse.

Laiemas plaanis ei ole aga riigieelarvest õpingute tasumisel oluline, kas lõpetanu asub tööle era- või avalikus sektoris. Kui arvestatakse ühiskonna vajadustega, siis arvestatakse ka erasektori vajadust spetsialistide järele.

Kui lõpetanu ei jätka tööd õpitud erialal või lahkub riigist mujale ja tema õpingute eest tasus riik, kohustub riigi kulul õppinu hüvitama temale tehtud kulutused riigile.

VI Riigikaitse

“Rahuaaja riigikaitse seaduse” § 2 lõike 1 kohaselt on riigikaitse eesmärk säilitada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, tema maa-ala, territoriaalvete ning õhuruumi lahutamatu ja jagamatu terviklikkus, põhiseaduslik kord ning rahva turvalisus. Riigikaitset saab vaadelda palju laiemalt kui vaid sõjalist vastupanu agressorile, küll aga mitte nii laialt, et selle nimel peaksime “kaitsma Eesti riigi terviklikkust” suvalises maailma paigas.

Oluline osa riigikaitstes on vältida kriiside tekkimist ning see on rahuaaja ülesanne, mida täidavad ausalt oma igapäevast tööd tegevad ning oma perekonnast ja rahvast hoolivad kodanikud (vt. ka III peatüki punkti 1).

Sõjaline väljaõpe üksinda ei välista ühegi kriisi tekkimist ega taga tekkinud kriisi lahendamist. Inimesed on erinevad ja nende antav panus rahuaaja ja vajadusel ka sõjaaja riigikaitseks saab samuti olla erinev, kuid üks ei pruugi olla vähem tähtis kui teine. Nii osaleb riigikaitse eesmärgi täitmisel uut kodanike põlvkonda kasvatav lapsevanem, samuti riigi majanduslikku sõltumatust taotlev kodanik. Nii osalesid riigikaitstes ka need, kes kandsid iseseisvuse ideaale läbi okupatsiooniperioodi, minemata riigireetmise teed.

Eesti Vabariigi julgeoleku alus on tema kodanike tahe elada Eesti Vabariigi seaduste ja tavade järgi. Sellest saabki alguse totaalkaitse, sest ükskõik, milline ei oleks kodanike panus, ei ole võimalik vaimselt anastada neid, kel ühised, kõrgemad ideaalid.

Eelnevast lähtudes vaatame ka kohustuslikule ajateenistusele teisiti. Seda saab võtta kui ühte kodanikutruuduse kinnitust, kuid kui kodanik on ühiskonna jaoks riigikaitse eesmärgil enam kasutoov mujal, tuleb tal võimaldada näidata oma

riigitruudust teisiti. Me ei pea silmas nahahoidjaid, kes iga hinna eest ajateenistusest kõrvale viilivad. Sellistele pole sõjaväelist väljaõpet vajagi. Küll võib aga küsida, et miks peaksid nad üldse selle riigi kodanikud olema?

Kaitseliidu ülesanded lähtuvad riigikaitse laiemast käsitlusest ning vabatahtlikkuse põhimõttest. Kaitseliit kui kodanike ühistegevusel rajanev riigikaitseorganisatsioon peab abistama kõikvõimalike häda- ja eriolukordades kriisi reguleerimisel, et kõrvaldada oht kodanike elule, tervisele või varale. Kaaskodanikele abi andmise otsustamine Kaitseliidu üksuste poolt peab olema paindlik ja kiiret reageerimist võimaldav, et hoida ära suurema kahju tekkimine. Kriisi või ohu puudumisel Kaitseliidu liikmeid tasuta tööjõuna ei kasutata.

Vaba kodanik on alati võinud kanda relva, sest kodanik teab, millal ja kuidas relva kasutada. Tema käes ei ole relv ohuks teistele kodanikele. Pärast seda, kui ühiskonnas on täpsustatud kodanikuks olemise alused, võib riik usaldada kodanikule relva, kui viimane seda soovib. See aitab kaasa ühiskonna turvalisuse suurenemisele, luues kodanikele kõrgendatud kaitsevõime enda ja kaaskodanike eest seismisel, ning võimaldab vajadusel paremini täita kodanikele pandud sõjaaja riigikaitse ülesandeid.

Rory päästab Iirimaa

Kes oli see kangelane, kes võitis kätte vabaduse, mida nüüd kõik kolm Iirimaa osa naudivad? Ma jutustan teile.

Mu onu Donal rääkis mulle ikka, kuidas tema vanaisa oli talle mitmel korral jutustanud, et kui Limerick oli Oranje Williamile lõplikult alla andnud ja pikem vastupanemine paistis juba mõttetu olevat, kui ühe künka tipus lehvis Prantsuse lipp, aga teise tipus Oranje Williami oma, et iiri sõjamehed võiksid valida, kummale poolele üle minna, ja kui terve iirlaste armee eesotsas vabra Patrick Sarsfieldiga prantslastele alla andis, siis üks tubli noormees, nimega Rory, kes oli lahingus oma hulljulgusega kõikides imetlust äratanud, - see Rory ei läinud nendega kaasa.

Üks Sarsfieldi kaptenitest, kes nägi, et Rory jäi omaette, hüüdis talle:

“Rory, kas sa ei tulegi meiega prantslaste juurde?”

“Ei!” vastas Rory lühidalt.

“Ega sa ometi Williami poole lähe?”

“Ei, ei!” vastas Rory.

“Jumala nimel, kas sa ei olegi veel valikut teinud?”

“Ma olen valinud Iirimaa!”

“Sa oled arust ära! Iirimaa on kadunud. Pole enam ühtki hinge, kes tema eest võitleks.”

“Teie seisate Iirimaa pinnal,” vastas Rory, justament nõnda. “Ja mina hakkan tema eest võitlema!”

“Sul pole ju käputäitki mehi, kes sind toetaks, aga Inglismaal on sadu tuhandeid.”

“Minul on veel suurem armee,” vastas Rory, “veel rohkem mehi, kui sinul on juukseid peas.”

“Mida sa sellega tahad öelda?”

“Issand saadab mulle appi oma inglid, ta annab neile mõõgad pihku, ja sajad tuhanded inglased hajuvad meie ees laiali nagu udu.”

“Millal see tuleb?” küsis kapten pilkavalt naerdes.

“Siis, kui jumal heaks arvab. Võib-olla aasta pärast, võib-olla viiesaja pärast; aga varem või hiljem võidab Rory ikkagi!”

Nende sõnadega viskas Rory püssi õlale, pöördus ümber ja sammus ära mägede poole.